

Lester Embree

Què és l'anàlisi reflexiva?

Translated by Carles Serra

1. “Anàlisi reflexiva” és un altre nom per a la fenomenologia, una escola de pensament que començà l’any 1900 amb Edmund Husserl (1859-1938). Husserl volia desenvolupar una metafísica o filosofia primera que fos una ciència estricta i que, per tant, mereixés ser una “-ologia”, però “anàlisi reflexiva” transmet millor, inicialment, el que la fenomenologia és com una aproximació que hom pot prendre en moltes disciplines.

2. Avui en dia, quan la major part de la fenomenologia és en realitat erudició basada en textos, sorgeix la necessitat, no només d’entendre, sinó

també de millorar, la nostra habilitat en aquesta aproximació, perquè és la manera en què hom pot valorar les afirmacions fenomenològiques i, també, fer avançar les investigacions fenomenològiques.

3. En aquest assaig em proposo mostrar alguna cosa del que és aquesta aproximació en general. Mentre que la major part del que s'ha escrit en fenomenologia o sobre fenomenologia, ho han fet professionals que es dirigeixen a companys de professió en el camp de la filosofia, jo m'estic adreçant a professionals en altres disciplines, i també a estudiants de Grau que no estan compromesos amb una disciplina, i no estic pressuposant cap coneixement en filosofia. Potser hom pot discutir aquest esbós introductori a classe i posar número als paràgrafs hi ajudarà. No obstant això, algunes de les qüestions que es plantegen també poden ser estranyes als professors.

4. Aquí s'emprarà poca terminologia tècnica existent. En comptes d'això, introduiré un nombre d'expressions tècniques mentre avanço, en general, però no sempre, posant-les amb les així anomenades "cometes". Aquestes expressions tècniques són en general elaborades a partir de paraules ordinàries i aclarides amb exemples. L'anàlisi reflexiva ben feta inclou bons exemples.

5. Per començar, suposem que estem en una actitud en la qual hom pot descriure el que hi ha representat en la fotografia a dalt com el racó d'una habitació amb un quadre a la paret sobre un llit desfet. Les parets, el llit, la roba de llit, els coixins i el quadre són objectes culturals que hom pot òbviament descriure amb molt més detall. Però aleshores, per un canvi d'actitud familiar, podem reconèixer que l'actitud que tot just acabem de començar és directa o, potser millor, una actitud "no reflexiva", una en la qual passem per alt, com si diguéssim, molta cosa, incloent-hi (a) el "mode de donació" pel qual el com que està en la il·lustració a dalt és vist

predominantment de manera visual i no tàctil però, malgrat això, trobat com a tangible, (b) que l'escena, que és part d'una situació més gran, és vista a través d "aparences" tals que si ens hi apropéssim o ens en allunyéssim, el quadre a la paret semblaria més gran o més petit però hom creuria que el quadre en si mateix mantindria la mateixa mida, (c) que el quadre té un valor estèticament positiu i els llençols arrugats són una mica lletjos, i (d) que el llit desfet requereix l'acció volitiva per fer-lo més endavant.

6. Hom pot anomenar, l'actitud en la qual podem observar i descriure aquestes "coses" que prèviament hem passat per alt (en la significació a partir de la qual qualsevol cosa és una cosa), "reflexiva". I el recurs a aquesta segona actitud ens permet dir, com ho he fet, que el llit, les parets, etc. són predominantment vistos, que són vistos a partir de les aparences visuals, que tenen diferents valors per a nosaltres, i que estem disposats a actuar sobre alguna cosa en aquesta situació.

7. Des d'un angle de reflexió diferent, mentre mirem el racó de l'habitació representada, podem reconèixer "correlacions" segons les quals hi ha (a) un percebre visual, (b) un valorar, i (c) possibles volicions en relació a allò que tot just acabem de distingir i, a més a més, hi ha, per a un tercer angle de reflexió, les actituds reflexiva i no reflexiva, entre d'altres coses com les disposicions, que també podem reconèixer fàcilment. Aleshores, de nou, pel que fa al percebre visual, aquest és diferent del percebre auditiu que hom viuria si hom llancés una pilota contra la paret i rebotés damunt el llit i després al terra, però aquesta només és una possibilitat, com el percebre tàctil que hauríem tingut si haguéssim passat la nostra mà per la paret i no una cosa realitzada. A més, l'"experienciar" que és actualitzat en aquest cas és un en el qual la "cosa-en-tant-que-experienciada" en aquest i també aquest mateix ocorren en el que la millor

manera d'anomenar és l'"ara" (perquè aleshores hom pot usar la paraula "present" per a un propòsit descriptiu diferent més endavant) i són caracteritzats millor com a "perceptuals".

8. L'experienciar perceptual contrasta, d'altra banda, amb el "recordar" i, d'altra banda, amb l'"expectar" pel que fa a les coses reals (les "coses reals" són en el temps mentre que les "coses ideals", com les significacions de les paraules, no ho són, però no cal dir res més sobre les coses ideals en aquest assaig). En l'experienciar rememoratiu, l'experienciar visiblement succeeix en l'ara, mentre allò sobre el qual hom té l'experiència en aquest està en el passat, i en l'experienciar expectant, el que hom espera és normalment una possibilitat en el futur, mentre que l'expectar en aquest també ocorre visiblement en l'ara.

9. A part de les tres espècies d'experienciar coses reals que acabem de distingir, hi havien diferències a les quals hem fet referència entre el valorar positiu i negatiu, i també entre percepcions i volicions actualitzades i no actualitzades, en diferents aspectes de l'escena al racó de la nostra habitació representada més amunt. El valorar i la volició i, per al cas, el creure són espècies d'allò la millor manera d'anomenar el qual és "posicionar". Més generalment, els experienciar i els posicionar són tipus de components dins d'allò que la millor manera d'anomenar és "trobades". Hom pot sentir-se temptat d'usar "experienciar" en una significació ampla per cobrir tots aquests components, però usar "trobades" d'aquesta manera deixa "experienciar" lliure per cobrir el percebre, el recordar, i l'expectar específicament i per contrastar amb el creure, el valorar, i la volició com a espècies del posicionar.

10. El lector o l'oient d'aquest assaig hauria de ser capaç de trobar i observar si les coses que s'han descrit fins aquí són com les he descrit. Les

descripcions es basen en el que és millor anomenar “observació reflexiva”, que també té els tres angles descrits, i correlativament les trobades, les coses-en-tant-que-trobades, i les actituds de les trobades són verificables observacionalment i reflexivament. Un breu esquema classificatori pot resumir els nostres resultats fins aquí (hom pot afegir les coses-com-a-trobades si així ho desitja):

TROBADES

I. Posicionars

- A. Volicions
- B. Valoracions
- C. Creences

II. Experienciars (de realitats)

- A. Expectacions
- B. Records
- C. Percepcions

11. Tres preguntes poden portar ara a l'oient o al lector a examinar més detingudament per si mateix l'espòs que hem fet fins aquí:

(1) En el record i l'expectar respectivament, ¿pot hom adonar-se de coses-en-tant-que-prèviament-trobades i coses-en-tant-que-seran-trobades, o ha d'adonar-se també de les trobades passades i futures, i de les actituds de les trobades, que els són correlatives?

(2) És força fàcil reconèixer que els valorars, no només són positius i negatius, sinó també de vegades neutres; per exemple, mentre que el nostre quadre pot ser més aviat atractiu i la roba del llit arrugada més aviat lletja, la paret al racó de l'habitació pot no tenir valor positiu ni valor negatiu per a nosaltres. Si això és així, ¿hi ha tres “modalitats” anàlogues, tal com se les pot anomenar, a la volició i al creure?

(3) En el pensament tradicional, hom considera la imaginació una facultat mental al mateix temps que la sensació, la memòria, l'emoció, la

volició, etc. Crec que això és fals. ¿No podem, no només fingir veure un segon quadre a la dreta de la paret de la nostra il·lustració, sinó també fingir que recordem haver menjat alguna cosa per dinar ahir, que no recordem haver menjat seriosament, fingir que ens agrada algú que no ens agrada, fingir fer alguna cosa, com per exemple agitar els braços per damunt dels nostres caps, i que no estem fent-ho seriosament? Si és així, ¿aleshores no hi ha una versió “fictiva” per a cada espècie de posicionar i experimentar “serios” que hem distingit anteriorment i la imaginació no ocorre al mateix temps que les altres facultats?

12. Fins aquí, hem vist que l’anàlisi reflexiva pot centrar-se en les trobades, les coses-en-tant-que-trobades, i actituds de trobades. Ara podem ampliar l’abast de la nostra observació reflexiva. Observant encara reflexivament el nostre percebre predominantment visual del racó de la nostra habitació, podem produir una sèrie de trobades lleugerament diferents que varien respecte a allò en què hom para esment o, millor, “es fixa”. Per tant, podem fixar-nos en el quadre, fixar-nos en com les dues parets formen una cantonada, fixar-nos en el llistó de capçalera, fixar-nos en un coixí, fixar-nos en l’altre, fixar-nos en la pila de llençols i mantes i, finalment, fixar-nos en el matalàs. Això són set fixacions. Malgrat les seves similituds, el que més ens crida l’atenció sobre elles és que formen una seqüència temporal dins del que millor sembla anomenar “vida mental”. Cadascun d’ells continua durant un temps curt i és seguit per un altre que també fa el mateix.

13. De vegades, aquestes percepcions que difereixen respecte a les fixacions en el seu interior són anomenades “processos mentals”, una expressió força neutral que hom pot aleshores modificar convenientment, però també prefereixo anomenar-les “trobades” perquè l’expressió fa sorgir

immediatament les preguntes de què és el que és trobat i com. Les set trobades focalment diferents són trobades de coses més enllà o, millor, “exteriorment transcendents a” el corrent de la vida mental en la qual ocorren successivament. Això és tan interessant com obvi. No obstant això, també és interessant la manera com aquestes trobades es troben l’una amb l’altra a dins o, millor, “immanentment en” la vida mental. Quan una trobada immanent troba una trobada en el seu futur, hom pot dir que és “protentiva a” aquesta i quan aquesta immanentment troba una trobada en el seu passat, hom pot dir que és “retrotentiva” a aquesta.

14. La “protentivitat” i la “retrotentivitat” són espècies d’una propietat remarcable que Husserl va anomenar “*Intentionalität*” seguint el seu mestre Franz Brentano, i jo prefereixo seguir el meu mestre (i el deixeble de Husserl) Dorion Cairns en anomenar-la “intentivitat”.¹ Potser trobem primer com les trobades que ocorren en l’ara són intentives a coses transcendents de la vida mental, com per exemple els coixins del llit. No hi ha res com això. Però a hom el pot ajudar trobar allò a què refereix aquesta paraula si considera com les trobades, en una primera aproximació, “apunten significativament” a les coses que hom hi troba.

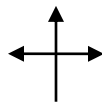
15. Una objecció a un error pot ajudar a l’oient o al lector d’aquest assaig a centrar-se en la intentivitat. Molts pensadors han defensat al llarg dels temps que hi ha les així anomenades “imatges de la memòria” tals que, quan hom recorda una escena de la seva joventut, hi ha realment una imatge en l’ara juntament amb el record i aquesta imatge aleshores representa l’escena passada. Però quan reflexionem, no trobem aquestes imatges i

---

¹ Per a una anàlisi de Dorion Cairns que va més enllà d’aquest assaig i descriu síntesis intentives de diferents tipus, veure Dorion Cairns: “The Theory of Intentionality in Husserl,” *Journal of the British Society for Phenomenology*, 32 (1999): 116-124.

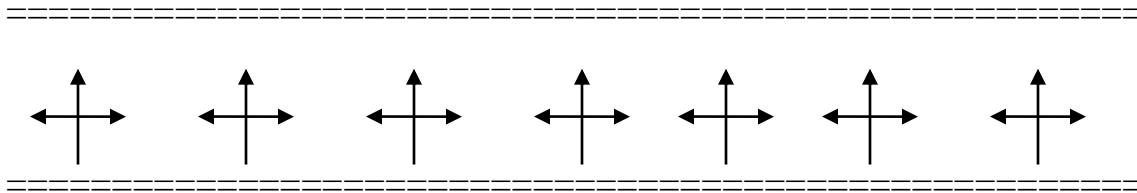
aleshores podem preguntar per què hom creu en aquestes coses. Però el que hom troba reflexivament és el record que ocorre en l'ara, la passada escena-en-tant-que-recordada en el passat, i que el record és intentiu a esdeveniments en el passat. De vegades pot ser útil referir-se a trobades intentives com a "nòesis" (l'adjectiu és "noètic") i a les coses-en-tant-que-trobades com a "noema" (l'adjectiu és "noemàtic"), com ho va fer Husserl. Aleshores hi ha el reflexionar noètic, el reflexionar noemàtic, i el recordar directament. Pitjor que la teoria de la imatge del record és la teoria de la percepció segons la qual podem d'alguna manera tenir representacions entre el percebre i la cosa "real" percebuda, que és una qüestió de fotons sense color. (Potser els fotons existeixen i en són la causa però no els objectes del veure).

16. Permeteu-me ara que descrigui com hom pot construir un diagrama en el qual les coses que tot just acabem d'analitzar es poden ordenar, però deixo als oients o lectors d'aquest assaig que construeixin el diagrama. Primer, hom pot representar trobades amb línies verticals curtes amb puntes de fletxa apuntant a coses transcendents al corrent de la vida mental i a l'esquerra i a la dreta per representar retrotentivitat i protentivitat (hom podria indicar l'actitud a la cua de la fletxa vertical, però ara això no és necessari):

17. En segon lloc, hom pot dibuixar línies horitzontals per representar els bancs, per dir-ho així, del corrent de la vida mental i incloure les nostres set trobades en seqüència dins del corrent i intentius l'un a l'altre i també a coses transcendents com el desordre de la roba del llit en la nostra foto.

18. I en tercer lloc, hom pot aleshores considerar el nostre corrent com a fluïnt del futur a la dreta, a través i fora de l'ara, cap al passat a l'esquerra (nosaltres "naturalment" prenem aquest fluïr temporal com a part de la temporalitat especial de l'experiència de la natura, però això és una creença que hom pot qüestionar).

19. Amb l'aproximació així com amb els conceptes que ara hem introduït, el lector o l'oient d'aquest assaig poden reconèixer que és possible conduir investigacions de la manera ja obsoleta que William James anomenava introspectiva el 1890. De fet hom pot desenvolupar molt més a partir d'aquí, però hom pot començar per un requeriment de la psicologia introspectiva o, millor, fenomenològica.

20. En la major part, però no en la totalitat del que hem exposat anteriorment, hem emprat la segona persona ("nosaltres" i "nostra"). Això no era simplement una qüestió d'estil. L'escena del llit, la paret, la fotografia, etc., és per a nosaltres originalment objectiva o, ja que aquesta paraula està sobrecarregada de connotacions, podem més aviat dir que és "pública". En altres paraules, és vista o com a mínim visible per més d'una persona. Sorgeix aleshores la qüestió fascinant de com les persones que es troben o poden trobar-se l'escena també s'experiencien l'una a l'altra i així formen una intersubjectivitat o, parlant menys tècnicament, un grup que comparteix la trobada. Per tant, "nosaltres" trobem el racó de l'habitació. Fins que descobreixo que el meu amic, que mira el racó de l'habitació amb

mi, aprecia la roba del llit i el quadre de manera diferent a com ho faig jo, dono per suposat que ella ho fa de la mateixa manera que jo i viceversa. I si m'assabento que tenim preferències contràries, malgrat això aquestes són intentives a les mateixes coses bàsiques, però amb valors oposats. El meu amic és transcendent al meu corrent de vida mental, però tot i això tenim una vida mental en comú o compartida dins la qual hi ha espècies de l'experienciar l'una a l'altra que hom pot discernir reflexivament.

21. Però, si hom reconeix que originalment comencem amb una actitud en la qual compartim coses públiques, aleshores sorgeix la qüestió de si hi ha alguna alternativa a aquesta actitud. La resposta és que hom pot reduir aquesta “actitud intersubjectiva” a una “actitud egològica”. Aleshores totes les altres coses només són considerades en relació a una sola persona i, per contrast, hom les pot anomenar “privades”. Aleshores hom pot dir que el meu amic passa de ser un “co-subjecte” a ser un objecte. Aleshores ens podem preguntar, no només com el que hi ha retratat a la fotografia del racó de la meva habitació se m'apareix només a mi, sinó també com s'apareix només al meu amic o només a qualsevol persona individual.

22. Crec que una reducció egològica com aquesta és necessària per a la investigació psicològica i, per tant, per a la investigació d'altres individus i també del jo d'un mateix. Massa sovint sembla que els fenomenòlegs pensen que l'anàlisi reflexiva es limita a l'auto-observació en l'actitud egològica, però això és un error. No només hi ha observació individual de l'altre i també observació individual d'un mateix, sinó que pot haver-hi observació de grups i els grups són fonamentals en les ciències socials i històriques, més que no pas els individus que hom investiga en psicologia. Potser aquest comentari és suficient per suggerir que podem començar pel que és analitzat a la primera part, més amunt, i passar a dedicar-nos a la

filosofia o la teoria de la ciència. Per a tenir objectivitat de resultats científics, hem de passar de l'actitud egològica a la intersubjectiva de nou.

23. Hom pot proporcionar una altra breu descripció per a l'oient o el lector, perquè l'examini en aquest punt de l'exposició. En veure el coixí al·lit, podem reconèixer que en el nostre percebre hi ha un costat de cara a nosaltres, i reconèixer que hom la té intencionalment per objecte en el component "presentatiu" del nostre experimentar i que el costat que no està de cara a nosaltres és "apresentat". El que percebem és un coixí, no només amb els mencionats "enfores", sinó també "interiors". Sense obrir el coixí per tenir el que hi ha a dins present, podem simplement girar-lo de tal manera que un dels exteriors presents es torni present mentre que el costat anteriorment presentat es torni absent. Sobre aquesta base i sense entrar en la qüestió de com és originalment establert, podem continuar dient que el cos d'una altra persona, incloent-hi les postures, els gestos, els productes, etc., presenten la seva vida mental, malgrat que en aquest cas no tenim cap punt de partida a partir del qual allò absent es pot presentar de la manera com sempre pot ser presentat per ella mateixa.

24. També s'hauria de dir una cosa sobre la il·lustració que hem emprat aquí. És directament percebuda per mi en escriure aquest assaig, així com també ho són les trobades que han estat descrites. Però, per a l'oient o el lector d'aquest assaig, es tracta evidentment d'una fotografia i les nostres descripcions són paraules i m'he estat aprofitant de com tenim l'habilitat de fixar-nos en aquests casos no només en les representacions sinó també en el que és representat. Hom pot observar que l'"experimentar representacional", quan és analitzat reflexivament, té una estructura estratificada tal que l'infraestrat és intenciu a la representació (la paraula o el retrat) i el superestrat és intenciu a la cosa que la representació representa. Així, hom

pot dir en general que es tracta d'un experienciar indirecte malgrat que aquesta estructura es passi per alt. I això, com les altres descripcions que hem ofert aquí, hauria de ser confirmat, corregit si fos necessari, i ampliat per l'oient o el lector a partir de la seva pròpia anàlisi reflexiva.

25. També hauríem de dir ara alguna cosa sobre les actituds, començant per aquelles que hem introduït a l'ini d'aquest assaig. Les actituds reflexives, així com les no reflexives, poden ser anomenades “contemplatives” o “observacionals”, perquè en elles simplement mirem i informem del que veiem. Com a tals, contrasten amb dos altres tipus d'actituds, en les quals també hi ha espècies. El tipus més fonamental d'actitud és “pràctica” i com a tal es preocupa pel que passa, sovint intentant influenciar-ho, però de vegades buscant deixar simplement que passi alguna cosa. Mentre que el pensament i l'experienciar predominen en les actituds contemplatives, la volició o la voluntat predominen en les actituds pràctiques. En un tercer tipus d'actitud hi predomina principalment el valorar, i es pot anomenar l'actitud del “gaudir” o del recrear-se. Com hom podria especificar aquests tres tipus d'actitud és un altre exercici que l'oient o el lector podrien voler realitzar emprant l'anàlisi reflexiva.

26. Finalment, hom podria fer algunes observacions sobre les vides mentals i el món. El que hom anomena tradicionalment en fenomenologia “l'actitud natural” sembla millor anomenar-ho “actitud mundana” perquè, mentre que no hi ha dubte que la natura és fonamental, hi ha més coses en el món que la natura, i el que és important per començar és com el món és “socio-culturalment”. Això vol dir que el món conté objectes culturals com el llit al racó de la meva habitació, que té valors i usos, i també persones i animals humans i no-humans. En l'actitud mundana creiem que hi ha un gran sistema de coses fonamentalment relacionades espacialment,

temporalment i causalment i que aquest sistema inclou les vides mentals, que tenen com a mínim relacions causals amb altres coses, els nostres cossos immediatament i altres coses mediatament.

27. Husserl i els seus seguidors més propers no accepten que no hi hagi alternativa a l'actitud mundana i neguen, correlativament, que tot és sempre només alguna cosa "en el món". Sostenen que mentre reflexionem sobre la vida mental podem suspendre temporalment la creença en o neutralitzar la nostra creença en l'estatus en-el-món de la vida mental i, mentre hom manté aquesta "actitud transcendental" alternativa, la vida mental no és mundana i pot servir la funció fonamentadora necessària en la filosofia primera transcendental. Com moltes altres coses, hom pot prosseguir aquesta qüestió a través de l'anàlisi reflexiva, però he dit al principi que no assumiria cap coneixement de filosofia. Espero que col·legues en altres disciplines veuran usos diferents de l'aproximació aquí anomenada "anàlisi reflexiva".